

การตีความสัญลักษณ์เชิงพุทธที่ปรากฏในเจดีย์ล้านนา THE INTERPRETATION OF BUDDHIST ICONICS AS FOUND IN LANNA CETIYAS

พระอริวัฒน์ รตนวณโณ (ธรรมวัฒน์ศิริ) *

Phra Athiwat Ratanavanno (Thammawatsiri)

พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ *

Phisit Kotsupho

วิโรจน์ วิชัย *

Viroj Vichai

Corresponding Author E-mail: athiwat.tham@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างเจดีย์ในล้านนา 2) ศึกษา รูปแบบและพิธีกรรมการสร้างเจดีย์ในล้านนา และ 3) ตีความพุทธธรรมและคุณค่าจากสัญลักษณ์ที่ปรากฏใน เจดีย์ล้านนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) เจดีย์ในล้านนามีวิวัฒนาการมาจากศิลปะอินเดียดั้งเดิม และได้รับอิทธิพลมาจาก อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรพุกาม และศรีลังกา สามารถแบ่งการสร้างเจดีย์ได้ 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การสืบทอดงานศิลปะทวารวดี และศิลปะพุกาม ระยะที่ 2 งานศิลปะที่ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบ สุโขทัย ระยะที่ 3 ศิลปกรรมยุคเจริญรุ่งเรือง ระยะที่ 4 ยุคเสื่อมของศิลปะในอาณาจักรล้านนา 2) ในด้าน รูปแบบของเจดีย์ มีการจัดกลุ่มเจดีย์ตามรูปทรง และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ (1) เจดีย์ทรงปราสาทยอด (2) เจดีย์ทรงระฆัง (3) เจดีย์ทรงพิเศษ และและพิธีกรรมในการสร้างเจดีย์ แบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ (1) พิธีวางอิฐมงคลปฐมฤกษ์ (2) พิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (3) พิธีบรรจุพระพิมพ์ใน คอระฆังเจดีย์ 3) ผู้วิจัยได้ใช้การตีความ 2 แบบ คือ (1) การตีความแบบยึดถือผู้อ่านเป็นสำคัญ ใช้ในการตีความ สัญลักษณ์เชิงพุทธธรรมที่ปรากฏในเจดีย์ (2) การตีความแบบยึดถือคัมภีร์เป็นสำคัญ ใช้ในการตีความสัญลักษณ์ ที่ปรากฏภายใต้ฐานเจดีย์ และคุณค่าที่พบจากสัญลักษณ์ คือ (1) คุณค่าทางความงาม (2) คุณค่าทางด้าน เรื่องราว (3) คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม และ (4) คุณค่าทางด้านจิตใจ

คำสำคัญ: การตีความ, สัญลักษณ์เชิงพุทธ, เจดีย์ล้านนา

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) explore the Lanna's Cetiya construction history, 2) examine the architecture and methods that were used to build Cetiya, and 3) analyze the Buddha's teachings and fundamental ideas from the symbols found in Lanna Cetiya. Field data from interviews and a documentary research methodology were used to perform this study.

The results of this research found that: Demonstrated how the pagodas of Lanna developed from ancient Indian art and how they were influenced by the kingdoms of Dvaravati, Srivijaya, Bagan, and Sri Lanka. The construction of the Cetiya may be divided into four distinct

* คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

periods, the first of which endures the period of passing down Bagan and Haripunchai art. Sukhothai Art represents a significant impact on the second period of art. The fine arts were in their glory during the third period. The Lanna Kingdom's fourth era was marked by the decline of its artistic legacy. Cetiya have been divided into three styles based on their architectural components and shapes: (1) the top-shaped cetiya; (2) the bell-shaped cetiya; and (3) the special-shaped cetiya. The construction of a pagoda is divided into three phases: (1) the auspicious brick-laying ritual; (2) the containing of the Buddha's relics; and (3) the containing of the amulet in the bell neck of the pagoda. The researcher employed two approaches: (1) a reader-centered interpretation that relied on symbolic interpretations based on Cetiya principles; and (2) a scripture-centered interpretation that did so by implementing the guidelines for deciphering the symbols that can be seen beneath the base of the pagoda. The values found in symbols remain: (1) aesthetic value; (2) story value; (3) cultural value; and (4) mental value.

Keywords: Interpretation, Buddhist Iconic, Lanna Cetiya

บทนำ

อาณาจักรล้านนาคับถึงปัจจุบันมีอายุ สืบต่อมาไม่น้อยกว่า 700 ปี สถาปนาขึ้นมาใน ยุคร่วมสมัยกับอาณาจักรโบราณในดินแดน แถบนี้ ได้แก่ อาณาจักรสุโขทัย หรือสยาม อาณาจักรล้านนาโบราณ ครอบคลุมพื้นที่ กว้างขวาง ได้แก่ พื้นที่ส่วนใหญ่ทางภาคเหนือ ตอนบน ครอบคลุมจังหวัดเชียงราย จังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ บางส่วนของ จังหวัดเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศ เมียนมา รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของดินแดนทาง ทิศใต้ของประเทศจีน คือ เชียงรุ้ง และ 12 ปันนา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, 2557, น. 13) ล้านนาคับเป็นอาณาจักรโบราณที่ทรงอำนาจ มีอาณาจักรไพศาล มีสัมพันธภาพที่ดีกับ อาณาจักรเพื่อนบ้านข้างเคียงร่วมสมัย เดียวกัน เช่น อาณาจักรล้านช้าง (หลวงพระ บาง) อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรศรีเกษตร

(มอญ) อาณาจักรพุกาม (พม่า) ทั้งทางด้าน การเมือง การปกครอง การศาสนา โดยเฉพาะ คติความเชื่อพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และ ทางด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2539, น. 36)

ล้านนาคับถือพระพุทธศาสนาลัทธิ ลัทธิจากสุโขทัยและพม่า พระสงฆ์สังฆป ราชญ์ ล้านนามี ความรู้แตกฉานใน พระพุทธศาสนา สามารถทำการสังคายนา พระไตรปิฎกใน พ.ศ. 2020 อุปลัมภีโดยพญา ตีโลกราช ที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) นับเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ 8 (สมิทธิ ถนอมศาสนะ, 2556, น. 325) ของโลกและ นับว่าเป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกใน ดินแดนประเทศไทยเป็นครั้งแรก ผลจากการ ทำสังคายนามีการส่งพระไตรปิฎกไปเผยแผ่ใน ประเทศที่ นับถือพระพุทธศาสนา เช่น อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรขอม และเกิด สังฆปราชญ์หลายท่านที่สามารถนิพนธ์ วรรณกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาจำนวน มาก เป็นที่ยอมรับของประเทศชาวพุทธ และ

พระสงฆ์ปัจจุบันยังใช้เป็นตำราเรียนหลักสูตรเปรียญธรรมอีกหลายเล่ม นอกจากนี้มีการสร้างวัดหลายแห่ง เช่น วัดเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวง วัดโพธารามมหาวิหาร (วัดเจดีย์เจ็ดยอด) วัดพระสิงห์ วัดบุปผาราม วัดสวนดอก วัดพระบรมธาตุคอกยสุเทพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้สร้างพุทธศิลปกรรมในประเภทต่าง ๆ คือ

ด้านจิตรกรรม มีภาพจิตรกรรมทางคติความเชื่อและชาดกที่เขียนประดับไว้ที่ฝาผนังพระวิหารในวัดต่าง ๆ ที่อาณาจักรล้านนา

ด้านประติมากรรม มีพระพุทธรูปสำคัญที่เป็นสกุลช่างล้านนาในหลากหลายปาง และหลากหลาย เช่น พระเชียงแสนรุ่นต่าง ๆ พระพุทธสิหิงค์ หรือพระสิงห์ พระอัฐนารส พระเจ้าคำคิง

ด้านสถาปัตยกรรม มีพระสถูป เจดีย์ พระวิหาร และหอไตร เป็นต้น

ที่กล่าวมามีเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สรรค์สร้างพุทธศิลปกรรมในประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็นพระสถูป เจดีย์ มีรูปทรง ประเภท และขนาดแตกต่างกันอย่างงดงาม โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของแต่ละวัดอยู่ทั่วแดนล้านนา

พุทธประติมากรรม ตกแต่งองค์ประกอบของเจดีย์ สกุลช่างล้านนาก็รังสรรค์ออกมาอย่างวิจิตรบรรจง เป็นต้นแบบของช่างล้านนาทรงคุณค่าทางสุนทรีย์ะ ดึงดูดสายตา และศรัทธาของผู้มากราบไหว้

เน้นในส่วนของพุทธศิลปกรรมประเภทสถาปัตยกรรมทั่วดินแดนล้านนา ล้านมีพระสถูป เจดีย์ที่สร้างไว้เป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของชาวพุทธ ทั้งในระดับสังคม ชุมชน

หรือปัจเจกบุคคล ยังสามารถสร้างให้เจดีย์เหล่านั้น มีความสัมพันธ์กับชีวิตของแต่ละบุคคล ที่เกิดในปีนักษัตร 12 ราศี เรียกว่าพระธาตุประจำปีเกิด เอาไว้อย่างแนบแน่น จะมีประเพณีไหว้พระธาตุประจำปีเกิดอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี

รูปทรงเจดีย์ที่สร้างในประเทศไทยนับแต่โบราณมีหลายรูปทรง เช่น ทรงโอคว่ำ ทรงระฆัง ทรงปราสาท ทรงลอมฟาง ทรงสี่เหลี่ยม เป็นต้น ในแต่ละชั้นจากฐานขึ้นไปจนถึงยอดเจดีย์ สถาปนิกย่อมแฝงหลักพุทธธรรมเอาไว้ในสัญลักษณ์ ผ่านทางรูปทรงองค์ประกอบที่ประดับในเจดีย์ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาต้องมีผู้รู้มาอธิบายความหมาย หรือตีความหมายหลักพุทธธรรม คติธรรม และคุณค่าที่แฝงเร้นในองค์ประกอบผ่านสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเจดีย์

ผู้วิจัยจึงสนใจอยากศึกษารูปทรงและประเภทของเจดีย์แบบล้านนา ที่ประดิษฐานอยู่ในพื้นที่ 7 จังหวัดล้านนาตอนบน ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน อย่างละเอียด แล้วต้องการตีความหลักพุทธธรรม ผ่านสัญลักษณ์ที่ปรากฏในรูปทรงของเจดีย์ว่า จะได้ค้นพบหลักพุทธธรรมสำคัญอะไรบ้าง จะมีคุณค่าที่เป็นหลักการดำเนินชีวิตแบบล้านนาวิถี ทั้งในส่วนปัจเจกและสังคมโดยรวม อะไรบ้างที่สะท้อนนวัตกรรมจากภูมิปัญญาของปราชญ์ล้านนาในอดีตและสืบทอดมาถึงปัจจุบันได้

ด้วยใจทวิจิตต์ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงลงมือทำการวิเคราะห์เจาะลึก ตีความ ค้นหาหลักพุทธธรรม ที่แฝงเร้นในสัญลักษณ์ของเจดีย์ออกมา แล้วนำเสนอองค์ความรู้เหล่านั้นเป็นข้อมูลประกอบการมานมัสการและเยี่ยม

ชมเจดีย์ พร้อมกับเสนอวิธีการนำหลักพุทธธรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างเจดีย์ในล้านนา
2. เพื่อศึกษารูปแบบและพิธีกรรมการสร้างเจดีย์ในล้านนา
3. เพื่อตีความพุทธธรรมและคุณค่าจากสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเจดีย์ล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์พัสสาล้านนา หลักฐานที่เกี่ยวข้อง รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1.1 ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทางด้านเจดีย์ล้านนา

- 1.2 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรม ด้านสถาปัตยกรรมเจดีย์ล้านนา โดยแยกประเด็นศึกษา ดังนี้

- 1) ประวัติและความเป็นมาของการสร้างเจดีย์ในล้านนา

- 2) รูปแบบและพิธีกรรมการสร้างเจดีย์ในล้านนา

- 3) ความหมายทางพุทธธรรม และคุณค่าที่สื่อผ่านสัญลักษณ์ รูปทรงและองค์ประกอบของเจดีย์ล้านนา

- 1.3 ศึกษาข้อมูลประวัติของเจดีย์ล้านนา

- 1.4 ตีความหลักพุทธธรรม และคุณค่าที่ปรากฏในสัญลักษณ์และองค์ประกอบที่ปรากฏในเจดีย์ล้านนา

- 1.5 สรุปผลการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรม ด้านสถาปัตยกรรมล้านนา จำนวน 14 รูป/คน

- 2.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

- 2.2 การรายงานผลการวิจัย สรุปและนำเสนอผลการศึกษาโดยแยกออกเป็นบทต่าง ๆ

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของการสร้างเจดีย์ในล้านนา

ล้านนาเป็นอาณาจักรที่มีหลักฐานในการศึกษาค่อนข้างมาก มีทั้งตำนานพงศาวดาร และศิลาจารึก โดยสามารถแบ่งการสร้างเจดีย์ได้ดังนี้

- 1.1 ระยะเวลาที่ 1 การสืบทอดงานศิลปะทวารวดี และแหล่งบันดาลใจจากศิลปะพุกาม (พุทธศตวรรษที่ 19) ยุคเริ่มต้น

ของอาณาจักรล้านนางานสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานี้มีแหล่งบันดลใจและพื้นฐานมาจากแหล่งวัฒนธรรมสำคัญ คือ ศิลปะหริภุญไชย และศิลปะพุกามจากประเทศพม่า

1.2 ระยะที่ 2 การสืบทอดงานศิลปะในระยะแรกและอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ยุคนี้มีการรับพุทธศาสนาและงานศิลปกรรมมาจากสุโขทัย รูปแบบเจดีย์ส่วนหนึ่งเป็นการสืบทอดมาจากยุคแรก ได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาทยอด ซึ่งมีที่มาจากอิทธิพลของศิลปะพุกาม และหริภุญไชย และเกิดเจดีย์รูปแบบใหม่ที่เป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ในล้านนา ได้แก่ เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ซึ่งมีแรงบันดาลใจจากศิลปะพุกาม และเจดีย์ทรงระฆังที่มีแหล่งบันดลใจจากศิลปะสุโขทัย

1.3 ระยะที่ 3 ยุคทองของล้านนา ความหลากหลายทางด้านรูปแบบของงานศิลปกรรม จัดเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ทั้งอำนาจทางการเมือง และพุทธศาสนา มีการสร้างวัดและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งวัดที่สร้างนั้นจะมีขนาดใหญ่ ได้เกิดเจดีย์รูปแบบใหม่ที่ถือเป็นรูปแบบเฉพาะของเจดีย์ในล้านนา คือ เจดีย์ทรงปราสาทยอดเดียว

1.4 ระยะที่ 4 งานสถาปัตยกรรมยังสืบทอดมาจากยุคทองของล้านนา มีส่วนที่เป็นงานสร้างสรรค์หรือดัดแปลงรูปแบบเจดีย์ที่มีมาก่อนจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะอย่างใหม่ มีความนิยมเจดีย์สองรูปแบบ ได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนา และเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา ที่มีส่วนขององค์ระฆังและซุทธฐานบัวที่อยู่ใต้วงหลายเหลี่ยม

2. รูปแบบและพิธีกรรมการสร้างเจดีย์ในล้านนา

2.1 รูปแบบในการสร้างเจดีย์ การสร้างเจดีย์ในล้านนาได้กำหนดขอบเขตช่วงเวลาอยู่ในบริบททางประวัติศาสตร์ มีอยู่ด้วยกัน 2 ยุคสมัยด้วยกัน คือ สมัยสุกุลช่างหรือหริภุญไชย ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 –18 และสมัยสุกุลช่างล้านนาประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-21 การสร้างเจดีย์ในล้านนามีเกณฑ์ในการจัดแบ่งตามรูปทรงและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ สามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) เจดีย์ทรงปราสาทยอด 2) เจดีย์ทรงระฆัง 3) เจดีย์ทรงพิเศษ มีดังนี้

1) เจดีย์ทรงปราสาทยอด ตามลักษณะทางกายภาพของเจดีย์รูปแบบนี้ เป็นเจดีย์มีเรือนธาตุ (ครมธาตุ) ส่วนเหนือเรือนธาตุเป็นการซ้อนขึ้นไปในแนวตั้ง มียอดตั้งแต่เหนือชั้นซ้อน ซึ่งได้รับแบบอย่างจากเจดีย์ที่สร้างในสมัยหริภุญไชย จังหวัดลำพูน มีการพัฒนาการเป็นเจดีย์ทรงปราสาทแบบต่าง ๆ ดังนี้ 1) เจดีย์ทรงปราสาทเรือนธาตุผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนลดหลั่นขึ้นไป ลักษณะเจดีย์มีฐานย่อเก็จรับเรือนธาตุซ้อน 12 องค์ (ด้านละ 3 องค์) และบริเวณมุมทั้งสี่เหนือเรือนธาตุในแต่ละชั้นประดับด้วยสกลุปลักรงระฆังผังจัตุรัสเหนือเรือนธาตุชั้นที่ 5 มียอด 2) เจดีย์ทรงปราสาทเรือนธาตุผังแปดเหลี่ยมซ้อนขึ้น ยอดเป็นองค์ระฆัง 3) เจดีย์ทรงปราสาทเรือนธาตุสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนขึ้น ยอดเป็นองค์ระฆัง 5 ยอด 4) เจดีย์ทรงปราสาทที่ซ้อนขึ้นโดยจำลองตัวอาคาร เป็นเจดีย์มีลักษณะสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมแบบกุ' ที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือบรรจุอัฐิของบุคคลชั้นสูงผู้ล่วงลับ 5) เจดีย์ทรงปราสาทยอดมีการพัฒนามาตลอดในสมัยล้านนา มีการผสมระหว่างเจดีย์ทรงปราสาท และทรงระฆัง

เข้าด้วยกัน มีฐานบัวลูกแก้วในผังย่อเก็จรับเรือนธาตุผังย่อเก็จประดับซุ้มลด จระนำ 2 ชั้น มียอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังซึ่งแบบอย่างที่แสดงถึงความแตกต่างจากเจดีย์ทรงปราสาท โดยในส่วนเหนือเรือนธาตุเป็นชั้นบัวกลา มีลักษณะคล้ายหลังคาของสถาปัตยกรรมแบบมณฑปในผังย่อเก็จเช่นเดียวกับเรือนธาตุ รองรับยอดที่เป็นแบบอย่างของเจดีย์ทรงระฆัง โดยชั้นบัวกลาเหนือเรือนธาตุรับยอดเจดีย์ทรงระฆังยอดเดียว

2) เจดีย์ทรงระฆัง รูปแบบแสดงอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากเจดีย์ทรงระฆังกลมแบบลังกา เป็นเจดีย์ทรงกลมมีชั้นมาลัยเถา 3 ชั้น เหนือชั้นมาลัยเถาเป็นบัวปากกระฆังรองรับองค์ระฆัง ส่วนยอดเป็นบัลลังก์รับปล้องไฉนและปลียอด ในส่วนของฐานสามชั้นในชุดบัวลูกแก้วรองรับองค์ระฆังถือว่าเป็นส่วนสำคัญเป็นแบบอย่างที่ปรับเปลี่ยนจากเจดีย์ทรงระฆังแบบเมืองมอญและพุกาม และยังพัฒนาเป็นเจดีย์ทรงระฆังมีฐานย่อเก็จ เจดีย์ทรงระฆังล้านนามีแบบพัฒนาการเป็นลักษณะเฉพาะตัว

3) เจดีย์แบบพิเศษ ในกลุ่มนี้มีลักษณะพิเศษไม่สามารถจัดอยู่ในเจดีย์ 2 กลุ่มนี้ เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป เช่น เจดีย์วัดเจ็ดยอด เจดีย์วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) เจดีย์ปล่อง เจดีย์วัดพวงหงส์ เจดีย์วัดกู่เต้า จังหวัดเชียงใหม่

2.2 พิธีกรรมการสร้างเจดีย์ในล้านนา การประกอบพิธีกรรมในการสร้างเจดีย์ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) พิธีวางอิฐมุงคัลปฐมฤกษ์ 2) พิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลในสถูปมหาสถานหรืออุโมงค์โขงธาตุ

3) พิธีบรรจุพระพิมพ์ในคอรระฆังเจดีย์ โดยแต่ละช่วงจะยึดการหาฤกษ์ยามยามดี และจัดเตรียมสถานที่ เพียงแต่รายละเอียดขั้นตอนเครื่องประกอบพิธีบางอย่างมีความแตกต่างกันตามบริบทของการประกอบพิธี

3. การตีความพุทธธรรมและคุณค่าจากสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเจดีย์ล้านนา

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การสร้างเจดีย์ในล้านนา ได้นำคติความเชื่อ 2 แบบด้วยกัน คือ 1) คติการตีความเรื่องจักรวาลวิทยา เรื่อง 31 ภูมิ 2) คติธรรมจากสัตตมหาสถาน เช่น ปฏิจจสมุปบาท อภิธรรม 7 คัมภีร์ในอุโมงค์โขงธาตุ จำลองจากสถานที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปเสวยวิมุตติสุข 7 สัปดาห์สร้างเป็น 9 ช่องแบบบรรจุทั่วไป และแบบพิสดารตามคติแบบปัจจัย 24 ประการ นำสู่การตีความหลักพุทธธรรมและแสวงหาคุณค่าจากสัญลักษณ์และรูปทรงเจดีย์ในล้านนาดังต่อไปนี้

3.1 การออกแบบเจดีย์ในล้านนาและรูปแบบการจัดผังตามความเชื่อในล้านนา การออกแบบสัญลักษณ์ แทนความหมายของพระพุทธเจ้า เป็นสภาวะแห่งโลกุตระ และในฐานะ ศูนย์กลางของจักรวาล เป็นสัญลักษณ์เปรียบเหมือนจุดกำเนิดของภพภูมิต่าง ๆ ทั้งนี้โดยเปรียบเทียบให้เจดีย์เป็นตำแหน่งประธานศูนย์กลางของจักรวาล

รูปแบบการจัดผังตามความเชื่อในล้านนา จำแนกเป็น 1) การจัดผังเน้นทิศทั้ง 4 ตามพุทธพจน์ 2) การจัดผังเจดีย์เน้นทิศทั้ง 4 ตามขนบประเพณีล้านนาในพุทธศาสนา 3) การจัดผังเน้นทิศทั้ง 4 ตามคติเรื่องพระพุทธเจ้าทั้งหลาย 4) การจัดผังโดยมีพระพุทธรูปหลายองค์รอบ ตามคติอดีต

พระพุทธเจ้า 5) การจัดผังโดยมีรูปช้างล้อมตามคติไตรภูมิ 6) การจัดผังตามคติเรื่องสัตตมหาสถาน 7) การจัดผังตามการจัดรูปแบบมงคลบนรอยพระพุทธบาท และ 8) การจัดผังโดยมีรูปเทวดา ตามคติไตรภูมิ

3.2 การตีความพุทธธรรมจากเจดีย์ล้านนา ผู้วิจัยได้ใช้การตีความ 2 แบบ (1) การตีความแบบยึดถือผู้อ่านเป็นสำคัญ คือ ศึกษาสัญลักษณ์ในเจดีย์และตีความหลักธรรมออกมาตามความเข้าใจของตนเอง อาศัยฐานหลักธรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเจดีย์ ผ่านสัญลักษณ์ และองค์ประกอบต่างๆ (สรวิชญวงศ์สอาด, ออนไลน์) (2) การตีความโดยยึดถือคัมภีร์เป็นสำคัญ (Textual Centric Hermeneutics) คือ การสร้างเจดีย์ในล้านนามีตำราว่าด้วยการสร้างเจดีย์ที่ได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยศึกษาจากพัสสา (Ricoeur, 1978, p. 141) ซึ่งการตีความมีรายละเอียด ดังนี้

1) การตีความพุทธธรรมแบบยึดถือผู้อ่านเป็นสำคัญ ผู้วิจัยใช้วิธีการตีความสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ด้วยการอ่านความหมายตามที่ผู้ออกแบบได้กำหนดไว้ เพื่อแปลงแนวความคิดและความเชื่อในเชิงนามธรรมให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม

สัญลักษณ์จึงแฝงไว้ด้วยความหมายที่ผู้ออกแบบได้กำหนดไว้เพื่อแปลงเอาแนวความคิดและความเชื่อในเชิงนามธรรมให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ด้วยวิธีการออกแบบหรือกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมอย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ทางพุทธสถาปัตยกรรม ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นหนึ่งเดียว

เจดีย์จึงเปรียบเสมือนเป็นพระพุทธเจ้าที่ถูกแทนด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ขององค์เจดีย์

ประการหนึ่ง เจดีย์เปรียบเสมือนเป็นเสาแกนแห่งจักรวาล ซึ่งแบ่งแยกสวรรค์ออกจากโลกมนุษย์ แสงอาทิตย์ทำให้เกิดพื้นที่ โดยพลังงานแสงอาทิตย์ทำให้เรามองเห็นโลก นอกจากนี้ เสาแกนยังหมายถึงเสาแห่งลมปราณ เป็นเสาเอกแห่งจักรวาล เป็นกระดูกสันหลังของคนในพระพุทธศาสนา ลมปราณนั้น หมายถึง อานาปานสติ เพื่อกำหนดลมหายใจเข้าออกอันเป็นอารมณ์แห่งวิปัสสนา ก็จะสามารถพัฒนาจิตเข้าสู่ศูนย์กลางแห่งจักรวาล เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน การกำหนดลมหายใจ จึงต้องมีจักขุปัญญามองความทุกข์ในอริยสัจ 4 เห็นโทษภัยของสังสาระ แล้วยักจิดให้หลุดพ้นบรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด

2) การตีความพุทธธรรมแบบยึดถือคัมภีร์เป็นสำคัญ ผู้วิจัยเห็นว่า การตีความพุทธธรรมสัญลักษณ์ที่ปรากฏภายในใต้ฐานเจดีย์ล้านนา คือ เรื่องการจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของเจดีย์ โดยที่ห้องสัตตมหาสถาน “ห้องธาตุคัพพะ” หรืออุโมงค์โขงธาตุ เป็นสถานที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลชนิดต่าง ๆ สรุปการตีความได้ 2 คติ คือ (พระอริวัฒน์ รัตนวงษ์ โณ, เยื้อง ปั่นแห่งเพชร, พิธานวิวัฒน์ ชื่นวงศ์ และ จันทร์สม์ ตาปูลิง, 2564, น. 206)

(2.1) คติธรรมในการบรรจุแบบสัตตมหาสถาน สัตตมหาสถานเป็นสถานที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับเสวยวิมุตติสุขหลังจากที่ตรัสรู้แล้ว จำนวน 7 แห่ง คัมภีร์มธรรตถวิลาสได้ระบุถึงเหตุการณ์หลังตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าประทับนั่งเปล่งอุทาน

แล้วมีพระดำริว่าพระบัลลังก์ตรัสรู้นี้ได้มา เพราะการบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขยกับหนึ่งแสนมหากัปหลังจากนั้นเสวยวิมุตติสุขเข้าสมาบัติตลอดสัปดาห์

จะเห็นได้ว่าสัตตมหาสถาน เป็นสถานที่สำคัญที่สืบเนื่องมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าแล้วพระองค์ใช้เวลาในการเสวยวิมุตติสุขในสถานที่แห่งนี้ตลอด 7 สัปดาห์ โดยทรงเปลี่ยนอิริยาบถและพิจารณาธรรมไปในแต่ละทิศ โดยมีพระบัลลังก์ที่ตรัสรู้คือควงไม้ศรีมหาโพธิ์ เป็นศูนย์กลาง นอกจากนั้นยังปรากฏร่องรอยของคติการสร้างเจดีย์ที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์เสวยวิมุตติสุข ณ สัตตมหาสถาน

(2.2) คติธรรมในการบรรจุแบบปัจจัย 24 ประการ หรือสมันตปฏิฐาน เป็นหลักธรรมในคัมภีร์ปฏิฐาน อันเป็นคัมภีร์ที่ 7 ลำดับสุดท้ายของพระอภิธรรมปิฎก ประกอบด้วย เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย อธิปตปัจจัย อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย สหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย นิสสยปัจจัย อุปนิสสยปัจจัย ปุเรชาติปัจจัย ปัจฉาชาติปัจจัย อาเสวนปัจจัย กรรมปัจจัย วิปากปัจจัย อาหารปัจจัย อินทริยปัจจัย ฌานปัจจัย มรรคปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย วิปยุตตปัจจัย อัตถปัจจัย นัตถปัจจัย วิคตปัจจัย และอวิคตปัจจัย

การสร้างเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาได้นำคติธรรมปัจจัย 24 จากคัมภีร์ปฏิฐานในพระอภิธรรมปิฎกมาจาร หรือเขียนลงในใบลาน หรือแผ่นเงินแผ่นคำแล้วบรรจุในแผนผังตารางรากฐานของเจดีย์ตามที่กำหนด 24 ข้อธรรม 24 ช่องตาราง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักธรรมปัจจัย 24 ประการ เนื่องจากหลังตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติ

สุข ณ ควงไม้ศรีมหาโพธิ์ โดยเฉพาะในสัปดาห์ที่ 4 ทรงพิจารณาอภิธรรมปิฎกและสมันตปฏิฐานหรือปัจจัย 24 ประการตลอด 7 วัน เมื่อพิจารณาจบลงนั้นได้เกิดเหตุอัศจรรย์คือพระฉัพพรรณรังสีได้แผ่ประกายออกมาจากพระวรกายสว่างไสวไปทั่วโพธิมณฑล ดังนั้น อภิธรรมปิฎกโดยเฉพาะปัจจัย 24 ในคัมภีร์ปฏิฐานจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่ถูกนำมาจารหรือเขียนใส่ใบลาน หรือแผ่นเงินแผ่นทองสำหรับบรรจุในแผนผังตารางฐานรากฐานของเจดีย์ 24 ช่องเพื่อแสดงให้เห็นว่าบริเวณที่เป็นฐานรากฐานเจดีย์นี้เป็น โพธิมณฑลที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ โดยเว้นช่องกลางไว้อย่างว่างเปล่าอันแสดงถึงหลักอนัตตาธรรม

4. คุณค่าที่ได้จากการการตีความสัญลักษณ์เจดีย์ล้านนา จากการศึกษา ผู้วิจัยได้ค้นพบคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 คุณค่าทางความงาม

4.2 คุณค่าทางเรื่องราว จำแนกเป็น 1) คุณค่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ 2) คุณค่าเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งเร้นลับและศรัทธา

4.3 คุณค่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

4.4 คุณค่าทางด้านจิตใจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การสร้างเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สามารถจำแนกได้ 6 ลักษณะ ดังนี้ 1) เจดีย์มีลักษณะเป็นต้นไม้ 2) เจดีย์มีลักษณะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การเคารพและสักการบูชา 3) เจดีย์มีลักษณะเป็นสังเวชนียสถาน 4) เจดีย์มีลักษณะเป็นที่พึ่ง 5) เจดีย์ที่มีลักษณะเป็นสถูป 6) เจดีย์มีลักษณะเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาคำสิงห์ สีนันท

(2556) ศึกษาวิจัยเรื่องเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่าเจดีย์เป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธรศาสนา มีกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย ต่อมามีการแพร่หลายออกสู่ดินแดนต่าง ๆ และยังมีเจดีย์ที่สร้างตามคติพระพุทธรศาสนานิยมเรียกว่า “พุทธเจดีย์” เจดีย์ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า มี 4 ชนิด ได้แก่ 1) ธาตุ 2) บริโณคเจดีย์ 3) ธรรมเจดีย์ 4) อุเทสิกเจดีย์

2. รูปทรงเจดีย์ในล้านนา มีอยู่ 3 รูปแบบ คือ 1) เจดีย์ทรงปราสาท 2) เจดีย์ทรงระฆัง และ 3) เจดีย์ทรงพิเศช มีวิวัฒนาการมาจากศิลปะดั้งเดิมในอินเดีย และได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรข้างเคียง เช่น อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรลพบุรี อาณาจักรพุกาม และลังกาทวิป ปัจจุบันเจดีย์ที่สร้างตามแบบโบราณมีเหลืออยู่น้อย เพราะชำรุดไปตามกาลเวลา ที่ยังคงมีอยู่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ไว้ และการสร้างเจดีย์ในล้านนา มีพร้อมกับการสร้างวัด เพื่อจะทำให้เป็นมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญรอด ปทุมธมโม (2562) ผลการวิจัยพบว่า การสร้างเจดีย์เป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะนำสิริมงคลมาสู่ชีวิต เจดีย์เปรียบดังองค์พระพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางจักรวาลตามคติพุทธจักรวาล และยังมีพิธีกรรมในการสร้างเจดีย์นั้น จะเน้นในเรื่องของการประกาศให้ทุกภพภูมิได้รับรู้ เริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่ พิธีวางอิฐมุงคลปฐมฤกษ์ พิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พิธีบรรจุพระพิมพ์ในคอระฆังเจดีย์จนถึงพิธีสวดสมโภชเจดีย์ โดยพิธีต่างๆ จะยึดช่วงฤกษ์ยามที่ดีตามลักษณะของล้านนา

3. การตีความพุทธธรรมผ่านสัญลักษณ์ในเจดีย์ สัญลักษณ์จึงแฝงไว้ด้วยความหมายที่ผู้ออกแบบได้กำหนดไว้เพื่อแปลงเอาแนวความคิดและความเชื่อในเชิงนามธรรมให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมด้วยวิธีการออกแบบ หรือกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ทางพุทธสถาปัตยกรรม ซึ่งจะทำให้หน้าที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นหนึ่งเดียว จึงตีความได้ว่า

เจดีย์ จึงเปรียบเสมือนเป็นพระพุทธเจ้าเนื่องจากในเจดีย์นั้นเป็นที่เก็บพระบรมสารีริกธาตุส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธองค์ จึงเห็นในเจดีย์บางประเภทจะมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในซุ้มปราสาทในลักษณะต่าง ๆ ทำให้มีความเชื่อที่ว่าเจดีย์เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นเจดีย์จึงเสมือนเป็นพระพุทธเจ้า ตามสัญลักษณ์ต่าง ๆ สอดคล้องแนวคิดของ วิสิษฐ คัดคำส่วน (2560, น. 103) ศึกษาเรื่อง การตีความเชิงสัญลักษณ์ เรื่องเสาค้ำฟ้าของพระธาตุพนม เป็นศูนย์รวมของความดี เสมือนเสาค้ำฟ้าที่เป็นแกนกลางเชื่อมต่อระหว่างโลกมนุษย์กับโลกสวรรค์ เป็นเครื่องเตือนใจเพื่อให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระองค์ให้ประพฤติกุศลกรรมเพื่อนำชีวิตมนุษย์ให้กลับคืนสู่ฟ้าหรือสวรรค์ จึงสรุปได้ว่า

3.1 การตีความพุทธธรรมผ่านองค์ประกอบของเจดีย์ ในล้านนา ตำแหน่งของเจดีย์ ตั้งอยู่ในแนวแกนศูนย์กลางของศาสนสถาน โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส ในพระพุทธรศาสนา เจดีย์เปรียบเหมือนเขาพระสุเมรุที่เป็นแกนกลางของจักรวาล ดังนั้น เจดีย์

จึงถูกวางอยู่ตรงกลางผังพุทธาวาส เหนือตำแหน่งที่ตั้งของเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือองค์เจดีย์ประธานของผังวัด คือ สวรรค์ชั้นต่าง ๆ ได้แก่ เทวภูมิ 6 รูปพรหมภูมิ 16 อรูปพรหมภูมิ 4 และที่เหนือขึ้นไปจากสวรรค์ก็คือนิพพาน สอดคล้องกับแนวคิดของ ชวพงศ์ ชำนิประศาสน์ (2559) ที่กล่าวว่าเมื่อเปรียบเทียบเจดีย์เป็นลักษณะชั้นต่าง ๆ ในไตรภูมิจักรวาลแล้วนั้น จะปรากฏชัดถึงหลักธรรมที่มีสัดส่วนไล่ลำดับตั้งแต่ชั้นล่างสุดหรือฐานของเจดีย์ จนถึงชั้นปลายสุดหรือยอดของเจดีย์ อีกอย่างหนึ่งลักษณะเปรียบเทียบเป็นเหมือนภพภูมิต่าง ๆ ที่ต้องวนเวียนในวัฏสงสารอยู่เสมอ トラบไดยังไม่สามารถเข้าถึงพระนิพพาน

3.2 การตีความแบบยึดคัมภีร์เป็นสำคัญ (Textual Centric Hermeneutics) การสร้างเจดีย์ในล้านนามีตำราว่าด้วยการสร้างเจดีย์ที่ได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยทำการศึกษาจากພັບສາ จำนวน 5 พับ ได้แก่ 1) พັບສາบรรจุเจดีย์ ฉบับวัดนาเลา จังหวัดลำปาง สำเนาจากสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไมโครฟิล์ม รหัสเลขที่ 120.280.012 ลป 070901900. 2) พັບສາปิกณกะพิธีกรรม ฉบับวัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด DLNTM รหัส 051420012_00. 3) พັບສາปิกณกะพิธีกรรม. ฉบับวัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด DLNTM รหัส 05142003_00. 4) พັບສາปิกณกะพิธีกรรม

ฉบับวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ข้อมูลจากศูนย์โบราณคดีศึกษา สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุด PNTMP รหัส 030220047. 5) พັບສາพิธีกรรมวัดบ้านเอื้อม ฉบับวัดบ้านเอื้อม อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สำเนาจากสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไมโครฟิล์ม รหัสเลขที่ 030420085

จากเอกสารที่เกี่ยวกับการสร้างเจดีย์ในล้านนา จำนวน 5 พับนี้ ผู้วิจัยจะได้ตีความตามคัมภีร์ ซึ่งมีการตีความพุทธธรรมสัญลักษณ์ที่ปรากฏภายในเจดีย์ล้านนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพงษ์ระวี อุตตรภทโท, สรัสวดี อ๋องสกุล และ เขวลิต สัยเจริญ (2563, น. 99) เรื่องการสถาปนาเจดีย์ในล้านนาภายใต้คติมหาโพธิมณฑล ผลการวิจัยพบว่า การจัดวางแผนผังตารางภายในฐานรากของเจดีย์ ห้องสถิตมหาสถาน “ห้องธาตุคัพพะ” หรืออุโมงค์โขงธาตุ เป็นสถานที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลชนิดต่าง ๆ

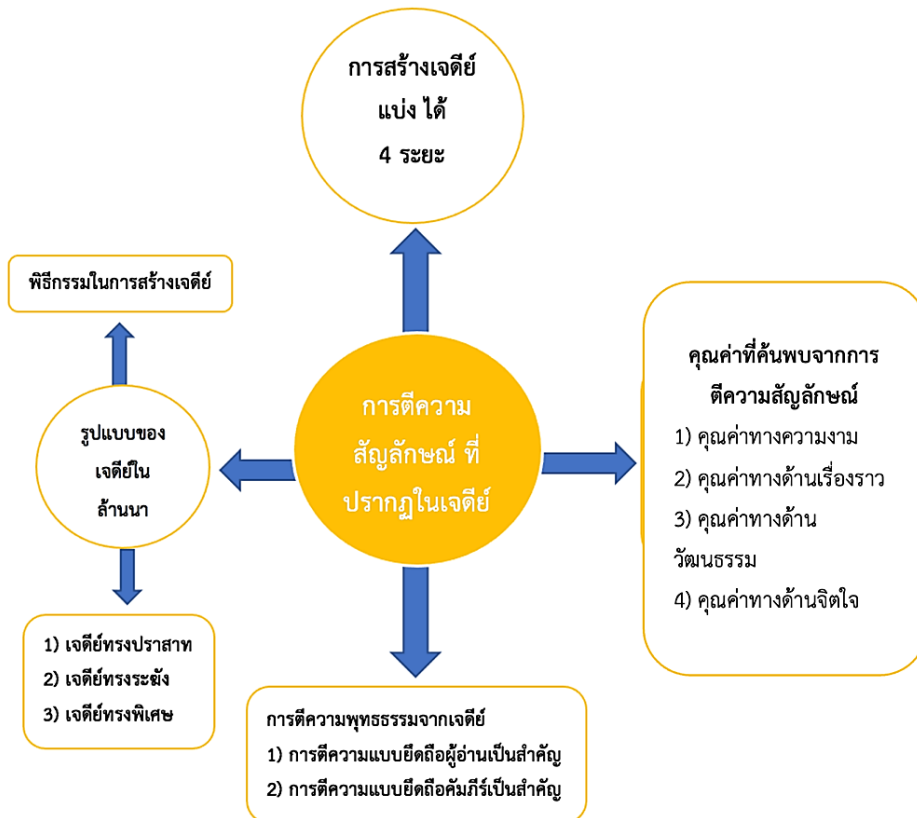
การสร้างเจดีย์ในวัฒนธรรมล้านนาได้จัดทำตารางภายในฐานรากด้านล่างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อรหันตธาตุ พระพุทธรูป และวัตถุมงคล ตลอดจนถึงหลักธรรม แบ่งตารางออกตามจำนวนห้องมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) ตาราง 9 ช่อง สำหรับพิธีบรรจุแบบทั่วไป 2) ตาราง 25 ช่อง สำหรับบรรจุแบบพิสดาร ผู้วิจัยสนใจวิเคราะห์ลักษณะตารางแผนผังในด้านเปรียบเทียบตารางแผนผังแต่ละฉบับ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องการตีความสัญลักษณ์เชิงพุทธที่ปรากฏใน

เจดีย์ล้านนา ได้ทราบถึง การสร้างเจดีย์ใน ล้านนาสามารถแบ่งได้เป็น 4 ระยะ และ รูปแบบของการสร้างเจดีย์ ซึ่งสามารถแบ่งได้ เป็น 3 ประเภท ได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาท เจดีย์ ทรงระฆัง เจดีย์ทรงพิเศฯ ในการสร้างเจดีย์ยังมีพิธีกรรมต่างๆ และยังพบพบเสาเอกสารทาง

ล้านนาได้กล่าวถึงการจัดวางผังตารางใต้ฐาน เจดีย์ “ห้องธาตุคัพพะ” หรืออุโมงค์โขงธาตุ และเจดีย์ในล้านน่ายังแสดงให้เห็นคุณค่าทาง ความงาม คุณค่าทางเรื่องราว คุณค่าทางด้าน วัฒนธรรม และคุณค่าทางด้านจิตใจ

สรุป

เจดีย์ในล้านนามีวิวัฒนาการมาจาก ศิลปะอินเดียดั้งเดิม และได้รับอิทธิพลมาจาก อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรพุกาม และศรีลังกา สามารถแบ่ง การสร้างเจดีย์ได้ 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การ สืบทอดงานศิลปะทวารวดี และศิลปะพุกาม ระยะที่ 2 งานศิลปะที่ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบ สุโขทัย ระยะที่ 3 ศิลปกรรมยุคเจริญรุ่งเรือง

ระยะที่ 4 ยุคเสื่อมของศิลปะในอาณาจักร ล้านนา

ในด้านรูปแบบของเจดีย์ มีการจัดกลุ่ม เจดีย์ตามรูปทรง และองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรมแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ (1) เจดีย์ทรงปราสาทยอด (2) เจดีย์ทรงระฆัง (3) เจดีย์ทรงพิเศฯ

ส่วนการตีความสัญลักษณ์ของรูปแบบ เจดีย์ ผู้วิจัยได้ตีความจากรูปทรงเจดีย์แต่ละ แบบสื่อให้เห็นถึงพระพุทธรูปซึ่งเป็นผู้ก่อตั้ง

ศาสนาในฐานะเป็นศูนย์กลางของความ ศักสิทธิ์ในศาสนาและสื่อถึงเจดีย์ในฐานะที่ เป็นศูนย์กลางของจักรวาลตามทฤษฎีจักรวาล วิทยา ซึ่งมีภพภูมิที่อยู่ของสัตว์อยู่ 31 ภูมิ และโลกุตรภูมิซึ่งอยู่เหนือการเวียนว่ายตาย เกิดในสังสารวัฏทุกข์ ในด้านของการตีความ หลักธรรมสื่อให้เห็นถึงหลักธรรมที่เกี่ยวกับการ สร้างเจดีย์ อาทิเช่น บุษบา 2 เจดีย์ 4 โพฆณงค์ 7 บุญกิริยาวัตถุ 10 และปัจฉัย 24

ทางด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการสร้าง เจดีย์ในล้านนาจะยึดถือคัมภีร์ที่สืบทอดมาแต่ โบราณนับแต่การวางผังเจดีย์โดยกำหนดให้ เป็นแผนผังตามกรอบสถมมหาสถาน การ ประกอบพิธีกรรมและคัดเลือกวัตถุเคารพที่จะ บรรจุลงในแผนผังใต้ฐานเจดีย์ ซึ่งถือเสมือน เป็นรากฐานของพระพุทธศาสนาที่นับแต่ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เสวยวิมุตติสุข 7 สัปดาห์ใน 7 สถานที่ รอบโพธิมณฑล

ทางด้านคุณค่า การสร้างเจดีย์ใน ล้านนาจะมีคุณค่าทางด้านความงาม คุณค่า ทางด้านประวัติศาสตร์ และเรื่องราวของ พระพุทธศาสนาในล้านนา และคุณค่าทางด้าน

จิตใจ การสื่อถึงความเชื่อและปฏิบัติตาม ความเชื่อผ่านทางประเพณีนมัสการและไหว้ พระธาตุประจำปีของแต่ละท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ ได้มุ่งเน้นเชิงสัญลักษณ์ที่ ปรากฏในเจดีย์ศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นที่บรรจุ พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ในการศึกษาวิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

1. ควรเน้นศึกษาเรื่องการบรรจุพระ ธาตุลงในสถมมหาสถาน หรืออุโมงค์เชิงธาตุ มี ความเป็นมาอย่างไร
2. ควรส่งเสริมให้เยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้มีความรู้และ ช่วยกันรักษาศิลปะล้านนาซึ่งเป็นอัตลักษณ์ เฉพาะของล้านนา และถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับคติการสร้างเจดีย์อย่างถูกต้อง
3. ควรทำการศึกษาเรื่องการตีความ สัญลักษณ์เชิงพุทธซึ่งยังมีองค์ความรู้หลาย ด้านและหลายเรื่องเกี่ยวกับเจดีย์ในล้านนา ต้องศึกษาเพิ่มเติมต่อเนื่อง

แหล่งอ้างอิง

- ชวพงศ์ ขำนิประศาสน์. (2563, 28 มีนาคม). สลูป เจดีย์ : คติ-สัญลักษณ์ สถาปัตยกรรม. *ข่าวสดออนไลน์*. สืบค้น 1 ตุลาคม 2554, จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_3834947
- พระพงษ์ระวี อุตตรภทโท, สรัสวดี อ๋องสกุล และ เขาวลิต สัยเจริญ. (2563). การสถาปนาเจดีย์ ในล้านนาภายใต้คติมหาโพธิมณฑล. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 11(1), 160-180.
- พระมหาคำสิงห์ สีหนนโท (กองเกิด). (2556). *ศึกษาเรื่องเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. (2557). *หอมผลญา 30 ปี มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่เชียงใหม่: ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย*.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2539). *ปาไปสิฟู-ปาไปด้าเดียน*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.

วิสิษฐ์ คิตคำส่วน. (2560). การตีความเชิงสัญลักษณ์เรื่องเสาค้ำฟ้าของพระธาตุพนม. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 8(2), 103-144.

สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ. (2556). การเปลี่ยนความหมายของ การสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 4(1), 325-363.

สรวิชญ์ วงศ์สอาด. (2565). รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. สืบค้น 1 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/566108>

พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ, เยื้อง ปั่นเหล่งเพชร, พิชานวัตรณ ชื่นวงศ์ และ จันทร์สม์ ตาบุลิง. (2564). คตินิยมปฏิบัติในการกำหนดรูปแบบจัดวางผังตำราฐานภายใน พระเจดีย์จาก คัมภีร์โบราณล้านนา. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 12(2), 200-215.

Ricoeur, P. (1978). *The Task of Hermeneutics' in Heidegger and Modern Philosophy*. London: Yale University Press.